

gebracht. De meeste foto's zijn van goede kwaliteit en laten veel details zien. Bij sommige soorten (bijvoorbeeld bij de slaapmossen) lukte het niet steeds de kenmerken goed in beeld te brengen.

Tenslotte de vraag: als we in onze omgeving een wandeling maken, kunnen we dan met dit boek (bijna) alle mossen op naam brengen? Vermoedelijk zal dat maar ten dele lukken. Mossen determineren is gewoon moeilijk, zeker als het gaat om de kleinere soorten. Maar ook sommige forse slaapmossen en veel veenmossen breng je met dit boek niet zo maar op naam. Daar komt echt meer voor kijken. Tenminste zo verging het mij. Dat neemt niet

weg dat dit boek een prima inleiding is op de bestudering van mossen en dat het boek er zeker in zal slagen het aantal mossenliefhebbers te vergroten. Voor het determineren van lastige soorten (en daar zijn er veel van!) is het raadzaam eens met een deskundige op stap te gaan en je aan te sluiten bij de Mossenwerkgroep. Deze groep komt iedere eerste dinsdag van de maand (september - april) bij elkaar in het Jan Verwey Natuurcentrum.

Jelle van Dijk

WAARNEMINGEN OKTOBER, NOVEMBER, DECEMBER 2015

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

OPNIEUW EEN ZELDZAME TAPUIT

Na de Oostelijke Blonde Tapuit diende er zich in november weer een nieuwe soort aan voor ons waarnemingsgebied. Na de Oostelijke Blonde Tapuit van afgelopen voorjaar was dit opnieuw een zeldzame tapuit, de **Woestijntapuit**. Jan Wierda ontdekte de vogel net na de middag in de Elspeerpolder, op de plek waar in 2013 de Kleine Klapster bivakkeerde. Daar zat hij afwisselend in de tuintjes aan de ene kant van de weg en het grasland aan de andere. Het was een fraaie eerstejaars man. Met zijn zandkleurige verenkleed, zwarte keel en grotendeels zwarte staart was hij onmiskenbaar. De eerste vogelaars uit de buurt waren al na 20 minuten ter plekke. Tot het donker trok de vogel vele tientallen belangstellenden. De volgende ochtend bleek hij er nog te zitten en was hij ook voor vogelaars van verder weg binnen bereik. Met tussenpozen was hij de hele dag te zien. Ruim over de honderd vogelaars voerden hem uiteindelijk in op

www.waarneming.nl. De Woestijntapuit is net een tikje minder zeldzaam dan de Oostelijke Blonde Tapuit. Sinds 2005 wordt jaarlijks wel één Woestijntapuit gezien in Nederland, maar vaak ook niet meer dan dat. Hij broedt in de woestijnen van Noord-Afrika en het Midden-Oosten en de dorre hoogvlaktes van Centraal-Azië vanaf het Kaspische gebied tot in Mongolië en de Himalaya. De dwaalgasten in Europa blijken met name uit Centraal-Azië te komen. Dit zijn vogels die in de winter in Saoedi-Arabië en Noordoost-Afrika terecht hadden moeten komen. Een kwartslag verkeerd in de richting en ze belanden in onze regionen. De waarnemingen zijn in de herfst altijd laat in het seizoen en een waarneming in november past daar goed bij. Bijna de helft van de waarnemingen in Nederland komt uit die maand. Daarna komen vooral de maanden oktober en december. Op dat moment zijn de gewone Tapuiten al vrijwel door getrokken, op een enkele achterblijver na. Late tapuiten zijn dus altijd belangrijk om goed op te letten, want je weet nooit of je een keer zo'n verdwaald beest van de Centraal-Aziatische hoogvlaktes tegen het lijf loopt.

Woestijntapuit 21-11-2015 Elspeerpolder ©Joost van der Sluijs

IJSVOGELS BREIDEN ZICH GESTAAG UIT

De derde zachte winter op rij betekent goed nieuws voor de IJsvogel. In de serie koudere winters van 2009-2013 hadden ze te lijden onder langdurige vorstperiodes. De broedvogelstand in Nederland viel met de helft terug.

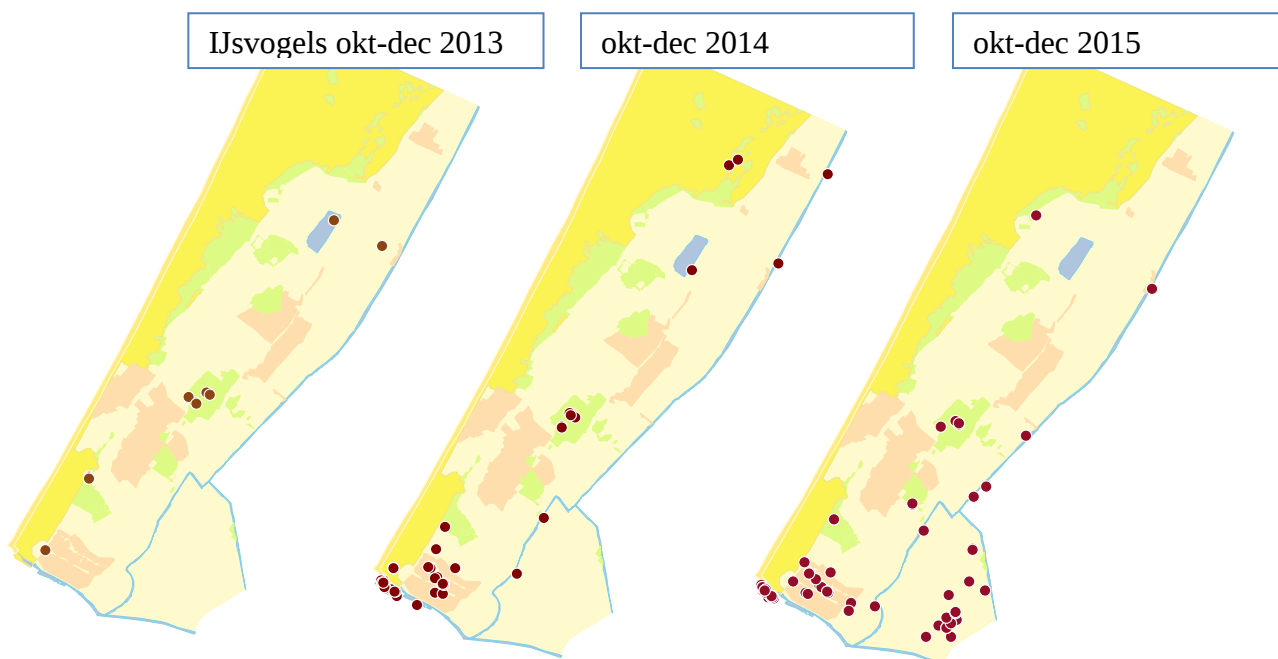
Aan het eind van deze periode, in het late najaar en vroege winter van 2013, was de vijver van Leeuwenhorst één van de weinige plekken waar met regelmaat een IJsvogel te zien was in ons waarnemingsgebied (zie kaartje). In 2014 en 2015 was te zien dat de stand terugveerde. Naast Leeuwenhorst raakte in 2014 het gebied van Rijnsoever tot Willem v.d. Bergh goed bezet. In 2015 breidde hij nog verder uit en werden IJsvogels ook veel gezien in de Elsgeesterpolder en ten oosten van Noordwijk langs de Leidse Vaart. De kaartjes laten de verspreiding zien aan het begin van de winter.

De piek in de aantallen ligt eerder in het jaar, in september. Dan zijn de jonge vogels nog massaal aanwezig en arriveren er buitenlandse vogels. De vogels zijn dan ook opvallend aanwezig omdat ze een goede winterstek willen veroveren en zich laten gelden richting de concurrentie. In de vroege winter vallen ze minder op: ze zitten rustig op hun vaste plekken en houden zich gedeisd in afwachting van wat de winter gaat brengen. Ook is er dan al een deel van de nieuwe aanwas uitgevallen of weg getrokken. Of deze winter inderdaad weer gunstig wordt voor IJsvogels weten we pas tegen de tijd dat deze Strandloper in de brievenbus valt.

Als dat zo is dan kunnen we goede hoop hebben dat er komend broedseizoen opnieuw IJsvogels in ons waarnemingsgebied tot broeden gaan komen.

IJsvogel 12 december 2015 Rijnsoever Katwijk ©Peter van Duijn

EEN RUSSISCHE ROODBORST

In Rusland geringde Roodborst Duinpark-fam. Vink 20 okt 2015 ©Jelle van Dijk

Roodborsten zijn vastegast in veel tuinen in de winter. Het is er altijd maar één, Roodborsten houden ook in de winter een strikt territorium aan waar ze geen soortgenoten in dulden. De tuin-Roodborst kan een lokale vogel zijn, maar de kans is ook groot dat het een wintergast is van elders. Al voorbij het zuiden van Zweden en het midden van Duitsland trekken alle Roodborsten weg naar het westen en zuidwesten van Europa. Oostelijk reikt het broedgebied tot aan de Oeral en deze vogels hebben flinke afstanden te overbruggen. Dat ze dat ook echt doen bleek op 19 oktober toen een onfortuinlijke Roodborst tegen een ruit vloog in de wijk Duinpark. Deze was 14 dagen eerder geringd in Rusland, op het ringstation van Rybachy. Jelle van Dijk zorgde ervoor dat de vogel in de collectie van Naturalis werd opgenomen. Een vogel waarvan de

precieze herkomst bekend is, is tenslotte extra waardevol voor onderzoek. Op de foto is te zien dat het een eerstejaars vogel is. Je ziet twee grote dekveren met een gelige punt. Dit zijn veren van het juveniele kleed die nog niet zijn geruid. Rybachy ligt in Kalingrad, op een smalle landengte die werkt als een trechter voor trekvogels. De Roodborst is hier waarschijnlijk gevangen toen hij al onderweg was vanuit het broedgebied. Hij kan heel goed diep in Rusland uit het ei zijn gekropen afgelopen zomer. Dat ons land voor Roodborsten uit Rusland geen ongebruikelijke stop is, blijkt uit een tweede vogel met een Russische ring in de regio. Die werd op 10 oktober gevangen in Meijndel en bleef daar in elk geval t/m 16 oktober aanwezig. De vogel van het Duinpark had in 14 dagen 1127 km afgelegd, gemiddeld zo'n 80 kilometer bij dag. Roodborsten zijn nachttrekkers, dus waarschijnlijk heeft hij in die 14 dagen de meeste nachten een stuk gevlogen om op tussenliggende dagen op een geschikte plek weer aan te sterken. Helaas bracht een ruit in Duinpark een abrupt einde aan een indrukwekkende tocht.

MAANDOVERZICHT

oktober

Oktober was een maand met rustig en droog weer. De depressies die normaal in de herfst langstrekken bereikten ons niet. Er was weinig wind en deze zat aanhoudend in de oost tot noordhoek. De eerste helft van de maand was zonnig, maar de tweede helft vooral grauw.

Op 1 oktober vloog een **Kleine Zilverreiger** over die gezien werd bij de St Bavo en de Puinhoop (MW, RR). In de eerste week van de maand zaten de struiken vol met **Goudhanen**. De influx was ook op de Puinhoop te merken met een recordaantal overvliegende en door de struiken trekkende vogels: 17 op 3 oktober en 42 op 10 oktober (RR ea). In de eerste week van oktober waren nog een aantal **Bladkoningen** aanwezig: van 2-4 oktober één in een groep Goudhanen in de Coepelduynen (JS) en op 5 oktober één bij de Puinhoop (RR ea) en één bij de Duindamseslag (MW). Deze maand stonden nog steeds percelen bollenland onder water, bij De Zilk (tot 4 oktober), en langs de Achterweg en de Rijnsburgerweg (tot in november). Deze trokken late doortrekkende steltlopers aan. Langs de Rijnsburgerweg leverde dit op 2 oktober een **Oeverloper** op (BB), een **Bosruiter** op 10 oktober (JW ea) en een **Kemphaan** op 31 oktober (JW). Bij De Zilk zaten op 3 oktober nog 8 **Kemphanen** en op 4 oktober nog een **Bontbekplevier** en een **Groenpootruiter** (HV). De eerder aanwezige **Kluten** langs de Achterweg bleven nog t/m 10 oktober aanwezig met tot 3 vogels (GB ea). Op 3 en 4 oktober zat er ook één op het perceel langs de Rijnsburgerweg (HV ea). Ook op het strand was doortrek te zien met op 9 oktober 3 **Zilverplevieren** op het strand van de AWD (LT). Het zachte weer leverde ook laat doortrekkende zangvogels zoals 2 **Paapjes** op 3 oktober in het Vinkeveld (JF), één op 4 oktober in het Middengebied (RM) en één op 17 oktober in de Coepelduynen (PS). Ook laat waren een **Gekraagde Roodstaart** op 18 oktober in Rijnsoever (AM), een **Tapuit** langs de boulevard op 29 oktober (KV) en in de Coepelduynen op 31 oktober (RR ea). Op 18 oktober deed een subadulte **Zeearend** even ons waarnemingsgebied aan en zat even aan de grond in De Blink (RJ). Op 23 oktober vlogen 2 late **Boomvalken** over Sollasi (RJ). Op 26 oktober vloog een vermoedelijke **Giervalk** over zee langs de Puinhoop (RR, JHa). Door de aanhoudende meewind had de Puinhoop te kampen met lage aantallen overtrekkende vogels. De doortrek van vinken en lijsters was maar een fractie van wat er in

Velduil 25-10-2015 Coepelduinen ©Joost van der Sluijs

andere jaren gezien wordt. Eén van de weinige topdagen met tienduizenden vogels was 26 oktober met o.a. 8600 **Kramsvogels**, 1760 **Houtduiven** en 1600 **Veldleeuweriken** (RR ea). Er was een kleine influx van **Zwarte Mezen** met 457 ook op 26 oktober (RR).

Dezelfde dag trok een groepje van 8 **Witkopstaartmezen** over de Puinhoop en op 31 oktober nog één (RR ea). Zeldzame doortrekkers waren **Velduil** (op 6 dagen), **Grote Pieper** (op 5 dagen) en **Europese Kanarie** (op 4 dagen). Op 31 oktober zaten 2 Europese Kanaries ter plekke in de struiken rond de Puinhoop (AE ea). Tekenend voor de matige trek was dat maar één keer een **IJsgors** werd gezien, op 3 oktober (PS ea). De zeetrek kwam pas eind van de maand wat op gang met als hoogtepunten groepjes van 6 en 11 **Grote Zilverreigers** op 26 en 31 oktober en

een **IJsdruiker** op 26 oktober (JD). Vanaf 23 oktober kwamen er ook **Alk/Zeekoeten** binnen met een maximum aantal van 273 op 30 oktober (JD). Op 31 oktober was een **Klapekster** aanwezig in de zuidelijke AWD (TJ).

Met het zachte najaarsweer bleven veel vlinders tot laat in de maand actief. **Bont Zandoogje** (AV) en **Kleine Vuurvlinder** (JDi) werden beiden nog op 31 oktober gezien en **Atlanta** en **Klein Koolwitje** daarna zelfs nog in november.

Europese Kanarie 31-10-2015 Katwijk aan Zee - De Puinhoop ©René van Rossum

november

November was relatief warm. Onder invloed van een hogedrukgebied begon de maand met bijna zomerse temperaturen. Vanaf 4 november werden lagedrukgebieden bepalend voor het weer en kwamen we in een westelijke stroming. Die bracht drie stevige najaarsstormen, op 15, 17 en 29 november. Vanaf 20 november zorgde een noordelijke stroming voor guur en nat weer.

Taigaboomkruiper 29-11-2015 Noordduinen Noordwijk ©Casper Zuyderduyn

november 2 langs de zeetrekthut (HS). Late **Grote Sterns** vlogen op 13 (PS) en 14 november langs (CZ). Op 22 november was een **Kuifaaalscholver** kort aanwezig in de branding (PL). Een tweedejaars **Kleine Burgemeester** liet zich van 22 tot 28 november af en toe zien bij de Binnenwatering (AM ea).

Op 29 november was een **Grote Burgemeester** aanwezig, waarschijnlijk dezelfde vogel die daarna domicilie hield in de binnenhaven van Scheveningen (SjS). In de Elsgeesterpolder was het de hele maand goed vogels kijken.

Op 4 november was er een late **Bruine Kiekendief** aan het jagen (WK). Op 20 november ontdekte Jan Wierda er een eerstejaars mannetje **Woestuintapuit** (JW). Deze soort was niet eerder in ons waarnemingsgebied gezien. Op 26 november zat er een **Sneeuwgorz** in de polder (HV).

De maand werd afgesloten met nog een fraaie ontdekking: Casper Zuyderduyn vond op 29 november een **Taigaboomkruiper** in de dennen in de Noordduinen (CZ). Dit is de 6^e waarneming voor ons waarnemingsgebied van deze lastig te vinden soort.

Het aantal rustende **Goudplevieren** op het perceel dat onder water stond langs de Rijsburgerweg bereikte op 1 november het maximum met 680 vogels (HV). Op het perceel langs de Achterweg waren die dag een **Kleine Zilverreiger** (JD) en een **Krooneend** aanwezig (HV). De volgende dag was er een ongebruikelijke waarneming vanuit de zeetrekthut. Er vlogen groepjes Krooneenden langs, 28 naar zuid, 13 naar noord (JD HV, RS), wellicht vogels die pendelen tussen Meijndel en de AWD.

Op 1 november was een **Kleine Alk** even aanwezig in de Binnenwatering (AM). Langs de zeetrekthut vlogen er in de loop van de maand drie: op 8, 21 en 27 november (JD, JB).

De stormen van 13 en 17 november brachten veel zeevogels in zicht van de kust. De dagen voorafgaand aan de eerste storm was er een sterke passage van **Jan-van-Genten** met 239 vogels op 10 november (JD, RS). Op 11 november volgden 2 **Vale Stormvogeltjes** (JD). Bij het luwen van de storm op 14 november was een grote groep **Drieteenmeeuwen** van 2080 vogels aanwezig voor de zeetrekthut (JD).

De meeste jagers trokken na de storm langs, met 4 **Middelste** en een **Grote Jager** op 14 november en 3 Grote op 18 november (HS ea) en 8 Middelste Jagers op 19 november (RS, JD).

Opvallend was dat er ook late **Kleine Jagers** bij zaten, in totaal 7 van 3 t/m 18 november (HV ea). De eerste **Grauwe Pijlstormvogel** verscheen tijdens de storm op 13 november (JD). Het totaal voor de hele periode kwam op 5.

Op 13 november vloog een **Rosse Franjepoot** langs de uitwatering (BB) en op 18

december

De decembermaand was de zachtste in drie eeuwen, sinds het begin van de weerwaarnemingen. Nachtvorst bleef zelf helemaal uit. Een aanhoudende zuidwestelijke stroming voerde zachte oceaanolucht aan. De wind zat vrijwel steeds in het zuiden tot zuidwesten en trok op een aantal dagen aan tot windkracht 5 tot 6. Het jaar eindigde met grauwe dagen met zuidoostenwind.

Langs de zeetrekthut vlogen op 2 december 2 **Kleine Alken** (JD) en op 6 december een **IJsduiker** (PS).

Er was een opvallende late doortrek van **Sijzen**. Op 8 december vlogen er 600 door de zeereep langs de zeetrekthut (JD, RS) en op 11 december waren er minimaal 200 aanwezig in Nieuw-Leeuwenhorst (WB). Op 9 december was een **Ruigpootbuiszard** aan het jagen boven de Zilkerpolder (PH).

Met de extreem zachte decembermaand waren er duidelijk meer overwinterende zomervogels.

Bij het Zwarte Pad Katwijk zat op 9 december (JM) en 19 december (PD) een **Zwartkop**. Op 5 locaties zaten **Tjiftjaffen**, opvallend genoeg vooral buiten het dorp (CZ ea). **Roodborsttapuiten** overwinterden in de Elgeesterpolder (FK) en in de Coepelduynen (HV ea).

Op 13 december zat er een groep van 12 **Witte Kwikstaarten** in Kloosterschuur, Rijnsburg (FK). Ook bij de Achterweg (2)

Zwartkop 19 december 2015 Katwijk aan Zee - Zwarte Pad ©Peter van Duijn

en in de Coepelduynen (2) zaten overwinteraars (AM, HV). Op Offem was een groepje **Zwarte Mezen** blijven hangen (HV). **Boomleeuweriken** verlaten in de winter de duinen om de bollenvelden op te zoeken. Maar dit jaar was er in de duinen blijkbaar voldoende te vinden en zaten er op 20 december nog 16 in de Coepelduynen (JR). **Wilde Zwanen** zijn een schaarse verschijning geworden in ons waarnemingsgebied. In december was er één waarneming, van één vogel in de Zilkerpolder op 17 december (JD).

De tweedejaars **Kleine Burgemeester** dook nog één keer op bij de Binnenwatering, op 20 december (AM). Eind van de maand bracht harde wind nog late zeevogels. Op 23 december vloog een **Grauwe Pijlstormvogel** langs de zeetrekthut (JD), één van de slechts twee decemberwaarnemingen in Nederland dit jaar. Tussen 24 en 29 december passeerde op de meeste dagen wel een **Middelste Jager** (JD ea) en op 27 december kwamen er 2 **Grote Jagers** langs (JD, HV). Op 29 december vloog een **Roodhalsfuut** langs (PS, RS)

Waarnemers

AE Arjan van Egmond
AM Annelies Marijn
AV Albert Vliegthart
BB Bas van den Burg
CZ Casper Zuyderduyn
FK Fred Klootwijk
GB Gijsbert van der Bent
HV Hein Verkade
HS Hans van Stijn
JB Joost Bouwmeester
JD Jelle van Dijk

JDi J. Dijkstra
JF Jaap Faber
JHa Joël Haasnoot
JM Jaap van der Marel
JR Job de Ridder
JS Joost van der Sluijs
JW Jan Wierda
KV Koene Vegter
LT Louis van Trigt
MW Maarten Wielstra
PD Peter van Duijn

PH Pel van Hattum
PL Peter Logtmeijer
PS Peter Spierenburg
RJ Rob Jansson
RM Rob de Mooij
RR René van Rossum
RS Rien Sluijs
SjS Sjaak Schilperoord
TJ Tom Jeltens
WB Wijndelt Boelema
WK Willem Knoppert

bron: www.waarneming.nl